

Пошто је Словенија лане упалила “црвено светло” Хрватској за наставак приступних преговора са Бриселом, ставивши на лед жељу суседа за пуноправним чланством у Унији, службени Загреб оптужује Љубљану због недопустивог повезивања “билатералних проблема” са процесом приближавања ЕУ. Европска комисија (ЕК) је у почетку са nelaгодом пропратила словеначки потез, да би прошле седмице у Љубљани неочекивано освануо комесар за проширење Уније Оли Рен са предлогом о медијацији коју би водили фински дипломата Марти Ахтисари, бивши француски министар правосуђа Роберт Бадинтер и жена-правница чији је идентитет тајна. Истовремено је спољнополитички одбор Европског парламента позвао Словенију и Хрватску да погранични спор реше на суду у Хагу, онако како су се премијери Иво Санадер и (бивши) Јанез Јанша “оквирно” договорили на Бледу, августа 2007. Словенија се није узбудила ни због Ренове посете, а још мање због необавезујућих препорука Европског парламента, одлучна “у одбрани својих националних интереса”.

Словеначко-хрватски случај нам је нехотице одшкринуо врата у будућност; ако Словенија због нерешене демаркације сме да блокира Хрватску, шта ће спречити Загреб да, пошто уђе у ЕУ, због неког другог спора стопира улазак Србије, Босне и Херцеговине или неке треће земље? Ништа. На чињеницу да Хрватска има потенцијал да својим нерешеним пограничним и иним проблемима контаминира Унију, упозорио је после Ренове посете словеначки премијер Борут Пахор, предложивши да Брисел понука Загреб да, за почетак, реши спор “бар са Љубљаном”.

А да Србија нема разрађену тактику о реченом питању, словеначка јавност уверила се прошле среде, када су министра Вука Јеремића, госта шефа словеначке дипломатије Самуела Жбогара, новинари у Љубљани питали има ли Србија решену међу са Хрватском. Јеремић је одговорио да нема, а да Београд пажљиво прати развој актуелних догађаја између Љубљане и Загреба, како би извукао науч. Домаћини су стекли утисак да српска владајућа политичка елита поред познатих (Младић), одбија да примети нове препреке које би могле већ веома ускоро да се испрече на европском путу Србије.

Од блокаде до блокаде

Иако из Брисела у правцу Београда још није званично одапет захтев да Србија уреди добросуседске односе и границу са Косовом, пример Словеније и Хрватске показује да без сређених односа између држава, Србији (без обзира на то што је Косово

“међународни режим” у улози протектората) неће цветати руже у придруживању ЕУ, ни када Младић заврши у Хагу. Да натезање између Словеније и Хрватске није поучно само с аспекта посматрача, сведочи податак да су прваци Европске комисије упозоравали Словенију много пре него што је показала “црвени картон” Хрватској – да то не чини, да не употреби своје право “вета” на улазак Хрватске у ЕУ, пошто ће то имати “катастрофалне последице за процес придруживања осталих држава кандидата за чланство у ЕУ са подручја западног Балкана”.

Хрватски пример открива још једну опасност која Србију вреба на путу ка ЕУ, а то је штетност политике једностраних корака. Чињеница је да је Хрватска, иако са Словенијом нема јасно дефинисане границе, прва почела једнострано да мења стање на заједничкој међи, па је тако разним актима миц по миц померала границу ка северу, у дубину (претходно) словеначке територије.

Мера словеначког стрпљења превршена је када је Хрватска крајем 2007. поново једнострано прогласила “заштитни еколошко-риболовни појас” (ЗЕРП). Словенија је већ тада запретила блокадом приступних преговора Уније са Хрватском, а помињан је и референдум којим би омела улазак суседа у ЕУ. Претходно је Хрватска јуна 2004. склопила “политички договор” који су потписали државни секретари Италије и Словеније уз присуство представника ЕК, којим је гарантовала да њен ЗЕРП неће важити за чланице ЕУ све док не буде постигнуто споразумно решење, усклађено са интересима Словеније и Италије. Три године касније, хрватски Сабор се предомислио. И поново “активирао” зону у Јадрану од 1. јануара 2008. Словенија и Италија узвраћају блокадом, па Хрватска опет попушта и после неколико месеци натезања суспендује важење ЗЕРП-а за чланице ЕУ.

Све то је утицало на суноврат кредибилности изјава високих представника Хрватске, што се Словеније тиче. А онда су словеначке дипломате, прочешљавањем неколико хиљада страница докумената (које је Хрватска послала у Брисел како би отворила односно затворила нова предприступна поглавља), у њима откриле текст и географске карте на којима је граница у Пиранском заливу нацртана на половини залива (што Словенија одбацује). То је разлог што нови председник словеначке владе Борут Пахор одбија да прихвати Санадерове понуде и “свечано обећање” којим би Загреб гарантовао Љубљани да речени документи “никако не прејудицирају” границу. У складу са правилима међународног права, ако држава не реагује на противправни акт друге државе, то може бити протумачено као “пристанак ћутањем”. Или, како је записао судија Међународног суда у Хагу Фитзморис “ако постоји дужност или потреба да се говори или делује, а то се не учини, то значи пристајање”, па ћутање “без сумње производи легалне ефекте”.

Да хрватски документи и мапе са једнострано уцртаном границом (који претендују на словеначку територију, по мњењу Љубљане) не би у процесу затварања поглавља постали европски, па би касније могли да буду употребљени и против Словеније, Пахорова дипломатија захтева њихово изузеће. Штавише, тражи да Хрватска уместо

усмених обећања потпише документ којим би се одрекла коришћења спорних докумената у могућој судској процедури или арбитражи по питању разграничења на копну и мору. Хрватски председник Стјепан Месић и премијер Санадер сложено одбацују Пахоров захтев да се, како кажу, Хрватска “одрекне властитих докумената” који јој касније могу послужити као доказ у будућем судском спору.

Тако је пропао план Загреба да Хрватска у ЕУ уђе без решења отворених проблема са Словенијом. Узалуд Месић подсећа Брисел да је и Словенија 2004. ушла у Унију без решене границе са Хрватском, па зашто исто не би могла сад и Хрватска. Врх хрватске политике огорчен је што Европска унија Загребу намеће критеријуме које диктира Љубљана а који нису важили за друге, првенствено за Словенију. Ако би у спору Словенија–Хрватска били примењени строго правни критеријуми, сасвим је могуће да би међудржавни суд досудио Хрватској бар део Пиранског залива који је Загреб у међувремену “похрватио” и прекрстио у Савудријску валу. То значи да би Словенија остала без приступа отвореном мору, чему се Љубљана срчано противи и зато инсистира на договору две државе (уочи отцепљења од СФРЈ) да ће поштовати “стање” на границама на дан 25. јуна 1991. А тада је “стање” било такво, да је Словенија имала непосредан контакт свог територијалног мора са међународним водама Јадрана.

Зато је Љубљана задовољна најновијим предлогом ЕК да спор реше медијатори са Ахтисаријем на челу, јер је “медијација” за Хрватску лошија варијанта од пресуде Међудржавног суда у Хагу. Месић и Санадер нису склони медијацији иако је она бржа и уједно омогућава “одлеђивање” словеначке блокаде, па тврде да Хрватска није пристала ни на шта изузев суда, а посебно не на медијацију. Сва описана преигравања нису ништа друго него реприза притисака које је Словенија искусила током сопствених преговора у приближавању Унији, тада од стране Италије и Аустрије. Са Хрватском “понавља причу”, иако је својевремено љуто критиковала аспирације својих северних и западних суседа.

Деја ву, никад краја

Када је Словенија 1992. поднела захтев за придружано чланство у ЕУ, Рим је убрзо затражио да Словенија грађанима Италије, исељеним из приморског појаса СФРЈ после Другог светског рата (оптанти из Далмације и Истре), врати некретнине које им је одузео режим Јосипа Броза. Мада је Словенија наследник Осимских споразума (1974) и Римског уговора (1983), којима је то питање решено у виду југословенске отплате дуга за одузету имовину оптаната, Словенија се захваљујући Италији “заглавила” на путу евроинтеграција. На крају јој је ЕУ изасланик понудио тзв. “Шпански компромис”, назван према шпанском дипломати Хавијеру Солани. Занимљиво је да то што словеначка влада

службено зове “Шпански компромис” ништа не значи Солани, који је у интервјуу који је прошле године пренео и НИН – признао да се уопште не сећа тог свог подвига у решавању италијанско-словеначког спора.

Укратко, Словенија је тада пристала да годинама уочи уласка у ЕУ, изврши измене у свом уставу тако да грађанима ЕУ (превасходно онима из Италије) који су у прошлости живели на њеној територији омогући право првенства у куповини словеначких некретнина. Компромис је познат као “Анекс 13” Споразума о придруженом чланству који су потписале Словенија и тада 15-члана ЕУ у Бриселу, 10. јуна 1996. На сличан начин је Беч захтевао да Љубљана превремено, далеко пре уласка у Унију, затвори своје “дјути-фри” шопове на граници са Аустријом. Влада у Љубљани се копрцала, јер су девизе убрале у бесцаринским дућанима на међи биле један од главних начина за пуњење државне касе. Уследили су притисци које су неки од словеначких коментатора одважно назвали “уценама из Беча”, да би тадашњи словеначки министар за европске интеграције Игор Бавчар напрасно најавио да ће Словенија затворити радње које сметају аустријским трговцима у пограничним варошима, јер им оне наводно краду профит. Бавчарова изјава је од стране Беча протумачена као “јавно дата обавеза”, па Словенија није имала куд него да је испуни. И опрости се од својих дјутифри шопова.

Слична матрица је широко распрострањена приликом преговора о многим другим отвореним питањима унутар ЕУ. То не потврђује само холандски “вето” на залеђени ССП Србије са ЕУ који, да иронија буде већа, у фиктивном животу одржава “једнострану примену” од стране Србије. Снага “вета” је била пресудна у многим случајевима када су чланице ЕУ оцилиле (као сада Словенија) да су угрожени њихови национални интереси. Пољска се, рецимо, није устручавала да јуна 2007. блокира усвајање луксембуршког реформисаног уговора због супротстављања начину гласања и само једног места у правосудним органима ЕУ. Пољска је истовремено дуго блокирала и наставак преговора о споразуму ЕУ-Русија, а Литванија је исто чинила са споразумом о визама са Русијом, када је, према оцици америчког Стратфора, “киднаповала” европску политику за своје циљеве. Турска се убрзо после почетка преговора о пуноправном чланству суочици са делимичном блокадом Француске, противљењем Аустрије и отвореном блокадом Кипра.

Од 32 преговарачка поглавља, Турска је отворила свега десет, а затворила само једно. Кипар блокира отварање турског поглавље енергетике, јер је у спору са Анкаром око границе свог територијалног мора односно турског епиконтиненталног појаса у коме су пронађене веће залихе гаса. Кипар блокира Турску и због неиспуњене обавезе отварања својих лука за бродове из грчког дела острва. Турска враћа ЕУ мило за драго тамо где може, па тако годинама блокира споразум између ЕУ и НАТО око распоређивања снага за брзе интервенције.

Сила бога не моли, па ни ЕУ

Грчка је због спора око имена спречила Македонију да буде позвана у НАТО на прошлогодишњем самиту у Софији, а Атина је претњом вета успешно “увела” Кипар у ЕУ, јер је уочи уласка десет нових чланица у Унију 2004. године дала до знања да ниједна од њих неће постати члан ЕУ, ако то не постане и Кипар. И то упркос спору са турским делом острва и упркос чињеници да је турски део острва 2004. прихватио, а грчки одбио, план генералног секретара УН о решењу проблема. Велика Британија је маја 2005. отворено претила ветом у случају да остале чланице покушају да смање њен “рабат” за који се Лондон изборио приликом уласка у ЕУ у висини од око 5,5 милијарде долара, а који Британија, за разлику од осталих чланица, привреди помоћу пореских олакшица на основу споразума договореног на уласку у Унију.

И Велика Британија је својевремено била суочена са сличном блокадом, јер је Француска успешно ометала њен пријем у тадашњи ЕЕЗ политиком “празне столице”. Спор је окончан луксембуршким компромисом 1966. Париз је због отворених пољопривредних питања на сличан начин блокирао Шпанију. Аустрија се није либила да маше ветом који би наштетио Чешкој, после чега је Праг пристао да затвори своју нуклеарну електрану у Темелину уочи уласка у ЕУ. Петицију против уласка Чешке у ЕУ, јануара 2007. потписало је чак 915.220 Аустријаца. Ни Словачка није успела да уђе у ЕУ без условљавања – морала је да затвори своју нуклеарку. Аустрија се у оба случаја водила сопственим искуствима, јер се од 1963. до 1967. безуспешно трудила да склопи споразум о придруженом чланству са ЕЕЗ. Блокирале су је Француска и Италија, свака из различитих разлога, пре свега због нерешеног питања Јужног Тирола и аустријског “тероризма”. Аустрија је после 1989. опет пожелела да уђе у ЕЕЗ, самостално, уз посебно признање свог “неутралног статуса”, али је била поново суочена са одуговлачењем. Морала је да чека две године, док није пала прва одлука Комисије ЕУ 1991. После двогодишњих преговора, Аустрија је “прикључена” (за наставак преговора) неутралним државама – Шведској и Финској, пошто је ЕУ радије преговарала са групом земаља. Нешто касније, 2000. године, Беч се поново нашао на мети ударне песнице чланица ЕУ пошто се оглушио о упозорења и допустио формирање црно-плаве коалиције на челу са популистичким вођом Јергом Хајдером, прваком крајње деснице. Притисак је завршен током португалског председништва ЕУ, уз помоћ мисије “тројице мудраца” који су препоручили крај бокаде.

Када је током претходног захлађења у словеначко-хрватским односима, децембра 2007. у Љубљани боравио Солана, он је домаћинима оставио у аманет да се у Европи спорови решавају “дијалогом”, што је, како тврди Солана, “суштина ЕУ”. Како показује овај кратак осврт на политику условљавања између европских држава, пре би се рекло да је то суштина ЕУ, при чему не треба заборавити да дијалог тече многу брже и успешније

помоћу вета, блокада и других помоћних средстава изнуде. Словенија се, на пример, уверила да је замрзавање једностраног проширења “хрватског мора” (ЗЕРП) успела да осигура само преко европског топуза. Зато цела прича око ревносног “испуњавања европских критеријума” има и тамно наличје.

Али ако сви не би доследно испуњавали договорене услове (“аки”), ЕУ не би била дугог века. Проблем је што се уз нужне услове често “залепе” и разни неоправдани захтеви које држава која се осећа снажнијом оправдава потребом да заштити своје интересе, док она од које тражи да се покори у томе види каприц, безобразлук и најчешће сопствену штету. Пошто се то до сада показало као ефикасан начин да се успешно ликвидирају једностране потези комшија који “касне” на путу у ЕУ, тешко је проценити ко је заиста лош, а ко добар момак унутар ЕУ држава. Словеначки министар спољних послова Самуел Жбогар је приликом последњег боравка у Бриселу тврдио да Словенци “не желе да буду лоши момци” (у односу на друге из ЕУ и Хрвате), али нема сумње да се Словенија не устручава да своје “добре циљеве” постигне помоћу (из перспективе неких чланица ЕУ) сумњивих, чак лоших потеза.

Цела прича је наравоученије и за Србију. Српска политичка елита улазак у ЕУ представља као нешто што је надохват руке, “само да испоручимо Младића”. Због политичких интереса не жели да српска јавност буде претерано заокупљена информацијама о могућностима нових условљавања и још тврђих, тада “добросуседских” блокада.

Поступак пријема у ЕУ није само процес “прихватања акија” (ацљуис цоммунаутаире – скуп европских прописа) како то пропагирају евро-бироците, него се у преговоре често подвуку и чисто билатерални проблеми, који за државу-кандидата најједном постану непремостива кочница за даљи напредак ка ЕУ. Једноставно речено: док држава-кандидат, у нашем случају Србија, не реши своје проблеме са чланицама “клуба”, тешко је вероватно да ће успети да уђе у “ЕУ клуб”. А ако Хрватска уђе прва у Унију, биће ту много билатералних питања које ће Загреб хтети да реши, јер списак проблема није мали – од питања несталих, ратне штете, геноцида до демаркације. Наивно је мислити да би Србија, када реши сва питања са Хрватском, успела да избегне проблем Косова. Београд неће моћи да “паркира” Косово на споредан колосек на неодређено време. Хтела то српска званична политика или не, то питање има потенцијал да отвори толико проблема, да ће се са сетом сећати тврдњи како “питање уласка у ЕУ и питање Косова нису повезани”.

Без решеног односа са Косовом које је признала већина чланица ЕУ, Србија тешко може

да очекује напредак на “ЕУ мапи пута”. Србија би можда могла да инсистира на “кипарском моделу” односно уласку у ЕУ без обзира на отворено питање Косова, али како показује европска пракса условљавања, треба бити реалан и на време се припремити и на дејство политике “дијалога топузом”. У складу са ставом америчког председника Теодора Рузвелта који је у Чикагу априла 1903, трасирајући пут “Монроовој доктрини” уз помоћ снажне морнарице, одржао чувени говор у коме је колегама препоручио да “говоре благо и носе велики штап” (Speak softly and carry a big stick), јер ће тако “стићи далеко”. Српски политичари су од 2000. наопако савладали први део Рузвелтове препоруке. И докле су стигли?

Несређене границе коштају

Политичари радо сметну с ума да неразрешени гранични спорови – коштају. Економске анализе из Латинске Америке показују да су Перу и Еквадор захваљујући територијалном спору имале штету у виду 36-одстотног пада трговине односно око 35 милиона долара годишње. Колумбија и Никарагва су због територијалних спорова око неколико камених острваца губиле по 50 милиона долара годишње. Аргентина и Чиле су због свог територијалног спора од 1967. па до 1994. изгубиле више од девет милијарди долара дохотка. Иако су територијални спорови често игра са “нултом свотом” (дакле добитак за једну, а губитак за другу страну), истраживања показују да је извесност од још већег губитка тачније веће цене сукоба, већина територијалних спорова у последњих 165 година ипак решена мирним путем. Чак је и на Блиском истоку чак 80 одсто граница договорено. Пре Другог светског рата је промена граница издејствована помоћу насиља у 33 одсто примера, док је после тога тај метод преполовљен, и демонстриран у само 16 одсто случајева. Разлог су све већа међусобна зависност држава и глобализација. У савременом свету се државе све више боре за тржишта а мање за конкретне територије, иако очување властитог територијалног интегритета и данас остаје један од првих задатака сваке земље.